

PETR
ŠABACH

Babicky

• PASEKA •

• PASEKA •

**PETR
ŠABACH**

Babičky

/DVANÁCTÉ VYDÁNÍ/

PASEKA
PRAHA - LITOMYŠL
2011

© Petr Šabach, 1998, 2011
© Ladislav Horáček - Paseka, 1998, 2011
Cover © Jan Šabach, 2011

ISBN 978-80-7432-142-9

I.

„Takže tady to máte,“ řekl bezbarvým tónem úředník. „A nezapomeňte,“ dodal, „ode dneška se jmenujete Rus, pane Gruss.“ A pan Rus, který se utěšoval tím, že tohle všechno dělá jen a jen pro děti a jen a jen pro jejich dobro, se v onu chvíli zmohl pouze na tiché: „Děkuji...“ Vyklopýtal na ulici, roztřeseně zasunul obálku s úředním lejtrem do náprsní kapsy balonového pláště a zhluboka se nadechl, aby neomdlel. Pak se rozplakal.

Shodou okolností se ve stejném okamžiku poprvé v životě rozplakal i Matěj, který se prodral na tento svět přesně ve tři hodiny a pět minut odpoledne dne jedenadvacátého srpna roku 1951. Byl náhle hrubě vytlačen ze své teploučké nory, spíš mrtvý než živý, pupční šňůru pevně omotanou kolem krku. Cítil jen zimu a hlad, a navíc ho jakési hrozné umělé světlo bolestivě bodalo do očí. A jako by ani tohle nestačilo, jako by snad tohle bylo pro začátek málo, místo pozdravu ho chytil nějaký obrovský, chlupatý kretén za

nožičky, pověsil ho hlavou dolů a jen tak mezi řečí ho plácal mohutnou prackou do prdelky. Levá pŕlka. Plesk! Pravá pŕlka. Plesk!

Takhle nějak se narodil Matěj – chlapeček s neutrálním jménem. V rodině, kde se měl zakrátko ocitnout, byla takováto neutralita vzácností. Například Matějův otec byl Josef (to po Stalinovi) a nedá velkou práci uhodnout, proč na Matějova staršího strýčka volali Vladimíre. Jen otcův mladší bratr dostal kdysi dávno nicneříkající jméno Míla – asi proto, že se narodil s rozštěpem patra a babička Marie nechtěla zbytečně provokovat, anebo (a to je také pravděpodobné) co se revolucionářů týče, prostě vystřílela prach.

Své dědečky už Matěj nezastihl naživu. A od svých babiček se o nich mnoho nedozvěděl. Matěj měl vždycky pocit, jako by na ně obě dvě vzpomínaly vlastně nerady. Až o několik let později se mu podařilo zjistit aspoň to, jak umřeli.

■ Jeho kapitalistický dědeček vlastnil kdysi pilu. To znamená, že obchodoval s dřívím. Byl to masarykovec, ale co naplat... Za války byla po dřevě poptávka víc než slušná. Aby si nějak kompenzoval provinilé pocity z kvetoucích obchodů, o kterých by se mu v mírových časech ani nesnilo, zašel sem tam na pivo s lidmi, o nichž se domníval, že jsou zapojeni v místním

odboji. A jednou schoval přes noc ruského partyzána. Ale to spíš zařídila babička Irena. Ne snad že by byla tak tuze statečná. Byla prostě hodná.

Dědečkovým prokletím se stal karban. Jednoho dne se vrátil z hospody až za světla a řekl služce Anně: „Milá Anno, myslím, že už tě nebudeme potřebovat,“ a tím babičce víc než naznačil, že prohrál pilu v kartách. No a potom – protože nejspíš nevěděl, kam s očima – nechal se ranit mrtvicí a svalil se na koberec. Chudák babička mu nestačila v tu chvíli ani odpustit. Dědečka odvezli do nemocnice a on se tam začal kupodivu rychle zotavovat. Když mu doktoři oznámili, že už je na tom dobře a brzy bude moct jít domů, dědeček se převlékl do civilních šatů a šel se se všemi obřadně rozloučit. S lékaři, se sestrami a také s pacienty, s kterými hrál karty, protože tahle vášeň ho neopustila ani tam. Pak se posadil na postel a čekal na sanitku, ale ta nejela a nejela, a proto si dědeček řekl, že si tedy ještě jen tak trochu zdřímne, natáhl se pohodlně na lůžko a umřel.

Vždycky když babička Irena tohle Matějovi vyprávěla, nezapomněla zdůraznit, že to se často stává, že před koncem přichází úleva a po těžké nemoci se udělá člověku dobře, ale to „dobře“ je věc, o kterou radši ani nestát. Když se pak Matěj jako malý hoch cítil někdy „dobře“ nebo dokonce „velmi dobře“, za-

chvacovala ho šílená panika, jestli právě tohle není jeho „dědečkovo poslední dobře“.

■ Druhého dědečka - komunistu - přivezli jednou do okresního špitálu s těžkým infarktem, a jelikož momentálně neměli volnou postel, uložili ho na slavník přímo v nemocniční chodbě. Musela tam být strašná zima, což způsobilo, že se dědeček v noci roztřásl tak, až se zvedl a začal se procházet, aby se trochu zahřál. Nejdřív chodil jen po pavilonu, ale pak šel dál a dál, až nakonec zjistil, že je z nemocnice venku. Chvíli jen zmateně podupával, ale když z nedalekého lokálu zaslechl hlas tahací harmoniky, okamžitě pookřál a za několik málo minut už seděl za stolem, pil pivo s rumem, agitoval a volal na všechny kolem: „Lidé, bděte! Lidé, bděte!“

Hned se tam skamarádil s jakýmsi obrýleným mladíkem, kterému kupoval jednu kořalku za druhou a neustále přitom vyzvídal, jestli náhodou neumí anglicky a jak se anglicky řekne „Lidé, bděte!“, protože dědeček komunistu byl pro vývoz revoluce do všech zemí světa, a to okamžitě. Mladík se všelijak kroutil, že neví, že možná „Pípl dont slíp!“, což se dědečkovi moc zalíbilo a na místě to zhudebnil. A když pak už nad ránem vrávoral zpátky k nemocnici, mečel na celé kolo: „Pípl dont slíp! La, la, la... Pípl dont slíp! Tra, la,

la...“ a lidé v okolních domech skutečně nespali, nýbrž bděli, přesně tak, jak jim to dědeček po celou dobu doporučoval.

A užaslý lékař, který ho ráno prohlížel, kroutil hlavou a stále opakoval: „Člověče, vy jste zdrhnul hrobníkovi z lopaty! Tomu bych tedy nevěřil. Včera jsme vás málem pohřbívali – a dneska jste zdravý jako řípa. No to mě tedy podržte!“

„To je tím, že jsem komunista, synku,“ smál se dědeček, „komunista leninské ražby! Stalinské ražby! Gottwaldovské ražby!“ volal a udeřil se při těch slovech do hrudní kosti tak silně, že všechno to, co před malou chvílí vypitá kořalka velmi slibně podpořila, v jediné vteřině zrušil, a mrtev padl k doktorovým nohám.

■ Takže když se věci shrnou, dá se říct, že oba třídně rozdílní dědečkové Matějovi na této zemi zanechali pouze genetické věno ve formě pepka-infarkt, čili nic moc. A zmatenou duši. Duši, která se měla po zbytek jeho času vznášet nad barikádou oddělující dva světy jako balonek, do kterého si život pink, pink, pinká. Jediné, co se od Matěje očekávalo, bylo, aby náhodou nezavadil o nějaký hřebík, kus ostnatého drátu nebo o třísku. A aby neprdnul. Protože tím by babičky jistě vyděsil. A to Matěj nechtěl.

Matějův svět si lze představit v půdoryse jako centrálně řešenou halu, do níž ústí nespočet dveří. A těmito dveřmi stále někdo vstupoval, nebo naopak odcházel. Někdo často, a někdo zas jen jednou za uherský rok. Někteří lidé se pouze mihli a způsobili tím průvan, jehož si Matěj sotva všiml, a jiní, kteří snad původně přišli říct: Nazdárek! Jakpak se vede?, zůstali až do konce svých dní.

Tak tomu bylo i tehdy, když Matějova maminka oznámila tatínkovi, že se rozhodla pozvat svoji maminku, babičku Irenu, do Prahy. Tatínek právě večerel, a tak jen pokýval hlavou, protože měl plnou pusou.

„Myslím přes zimu,“ řekla maminka a prohodila rychle slánku s cukřenkou, jako by bůhvíjak záleželo na tom, kde která momentálně stojí. Tatínek polkl tak prudce, až se mu vpáčily ušní bubínky, a zůstal chvíli civět do talíře.

„Je už stará, nemůžeme ji tam nechávat pořád samotnou,“ pokračovala chvatně maminka a postavila na stůl další láhev piva.

Matěj seděl mezi svými rodiči a vážně je pozoroval. Byl to teď velký hoch. Už od Vánoc měl ve skříní fungl novou školní brašnu.

„A já bych mohla jít konečně do práce. Budeme mít víc peněz,“ dodala nejistě maminka a zase vzala cukřenku a postavila ji na místo slánky. Matějovi to trochu připomínalo šachy.

„A Matýsek nebude muset do družiny a babička nám bude vařit, víš sám, jaká je kuchařka...“

Tatínek se mírně zamyslel, zhluboka se napil a zadržoval se na svého syna.

„Hurá!“ zvolal Matěj a ještě si k tomu zatleskal. Maminka ho za to objala a políbila.

A bylo rozhodnuto. Hned příští týden se babička nastěhovala.

■ Matějova babička Irena byla impozantní bytost. Mládí strávila v klášteře a usmívala se tak mile, že byste jí ani nevěřili, jak je vzdělaná. Představovala důstojnost samu a ani trochu se nehodila do konfekčních komunistických časů. Matějův tatínek se k ní choval vždy s respektem, protože si uvědomoval, jaký poklad se mu v ní nabízí. I když sám byl z proletářské rodiny a nechápal její svět, kde se to jen hemžilo čínskými básníky a německými filosofy, vycházel jí ve všem až nepochopitelně vstříc. Například nikdy nezapomněl před její návštěvou pečlivě vystříhat z novin a časopisů veškeré fotografie Lenina, protože babička Irena při pohledu na něj zvracela. Říkala o něm, že má „uhran-

čivý pohled“. V životě nebyla zaměstnaná, a díky tomu jí byl vyměřen důchod tři sta tři koruny měsíčně, a to z této částky ještě nechávala poštačce ty tři koruny za doručení.

Kamarádi Matějovi babičku Irenu záviděli. Když si s nimi hrál na válku, nosívala mu odpolední svačiny přímo do první linie. Chodila po okolních dvorcích s hrnečkem kakaa a loupáčkem na talířku tak dlouho, dokud ho nevypátrala, a boj se pak musel vždy přerušit až do doby, než Matěj v klidu pojedl. Stávala vedle něj a s láskou pozorovala, jak mu chutná. Teprve když všechno spořádal, vydávala se pomalu a trochu namáhavě na zpáteční cestu a všichni kluci ukázněně čekali, až bude mimo dostřel.

Babička Irena dovedla všem nesmírně trpělivě naslouchat, a to i tak nudným vypravěčům, jakým byl strýček Míla.

Strýček Míla byl bůhvíproč doslova posedlý zvláštním, až patologickým smyslem pro detail. Jeho příhody ve skutečnosti ani žádnými příhodami nebyly. Když babičce vypravoval, jak si koupil nové boty, znělo to asi takhle:

„Je to tak tejden, co tejden... šest, možná pět dní, co jsem si šel koupit boty. Jenže přijdu ke krámu – a bum ho! Fronta snad dvacet pětadvacet metrů. Dobřejch čtyřicet padesát lidí. Co teď, říkám si. No nic,

když už jsem tady, tak to odstojím. Kolik mohlo bejt? Tři, maximálně tři deset. Nelžu vám, paní Ireno, snad hodinu a půl, možná dvě jsem v tý frontě tvrdnul. No a když vám na mě konečně přišla řada, tak se mě taková mladá prodavačka – no jak mohl bejt stará... šestnáct sedmnáct, víc jí rozhodně nebylo – zeptá, co prej si přeju. Tak povídám: Já bych, slečinko, prosil nějaký hnědý boty. Tohle jsou ony, paní Ireno. Co jim říkáte?“

A babička pokyvovala hlavou a usmívala se, protože strýčka Milu dobře znala a věděla, že tenhle člověk je v podstatě neškodný. Nakonec nebyla ani zklamaná z toho, že se nikdy nic nedoví, že jeho historiky nemívají žádnou pointu, ani se na něj nevrhla s křikem, nemlátila ho pěstí po hlavě a nevolala: Vrať mi čas! Vrať mi ten čas!!!, což by mnoho jiných lidí na jejím místě určitě udělalo.

Strejda Míla byl velmi naivní komunista, jehož slovní zásobu rozšiřovala prakticky jen četba Rudého práva. Matějovi říkal z neznámých důvodu Duponte.

„Jak se vede našemu Dupontovi?“ volával, když vcházel do dveří. „To si mastíš, co? Ty Duponte!“ dráždil ho s oblibou u jídla a cuchal mu přitom vlasy. Často náhle zvažněl a pronesl něco z úvodníku novin. Připomínalo to jakési malé záchvaty, protože to, co z něj v těch chvílích vypadlo, bývalo většinou bez veškeré souvislosti.

„Zamyslel ses někdy nad významem Luníka číslo dvě?!“ udeřil například najednou na Matěje, který právě dojídal vepřo-knedlo-zelo a sledoval přitom televizní obrazovku, kde se nemotorně potácel robot Emil.

Strýček Míla se už několik let snažil vypěstovat na malé zahrádce, která patřila babičce Marii, rajská jablíčka ve tvaru pěticípé hvězdy. Věřil, že když jim bude zpívat, porostou rychleji, a tak ho bylo možné občas spatřit, jak stojí před podpůrnými tyčkami a brouká Internacionálu hlasem ne nepodobným černošskému basu Paula Robesona.

„Uvidíte tak za rok, maximálně za dva,“ zdvihal významně obočí, když hovořil o svých rajčátkách. „I Lysenko by záviděl!“

„Kdo je to Lysenko?“ zeptal se Matěj babičky Ireny. Ta mu až o samotě vysvětlila, že je to primitiv, který se pokusil v Sovětském svazu vypěstovat velkou slepici, co by měla stejně masa jako prase domácí a peří jemnější než husí, jenže místo toho mu vyšlo takové hnusné malé kuře bez jediného brku, které žralo jako bernardýn.

■ Ideologický antipod strýčka Míly představovala teta Daniela, bezdětná dcera babičky Ireny. Matěje prostě adoptovala, aniž se ho ptala na jeho názor. Zamilovala se do něj tak nekriticky, až mu to samotnému občas

vadilo. Měla bystré, neustále těkající oči, které se při pohledu na něj měnily v láskyplné šterbinky.

Hodně mluvila. A hodně nahlas. Nemělo smysl jí cokoliv pošeptat. To už to člověk mohl nechat rovnou vybubnovat na návsí. A asi právě proto ji před pár lety vyloučili z jakési ilegální protikomunistické skupiny. Vážila snad půl tuny a musela za život spolykat nejméně vagon rtěnky, protože si pořád přetírala rty temně rudou tyčinkou a pak si je olizovala. Každou chvíli chňapla po Matějovi a dala mu pusu na čelo nebo na tvář, takže pak – chudák jeden – vypadal, jako kdyby padl obličejem do misky jahod.

Matěj se jí z tohoto důvodu snažil lišácky vyhýbat, ale bylo mu to naprd. Teta Daniela si ho vždycky odněkud vyhmátla, zasypala ho polibky a pevně si ho přitiskla na prsa, kterým bylo odepřeno kojít.

„Vítám vás, děti,“ říkala právě v televizi Štěpánka Haničincová, takže Matěj úplně přeslechl, že u dveří zazněl zvonek. Tím pádem mu rovněž uniklo, že k nim přišel soused pan Rus se svou dcerou Alenkou, kterou Matěj miloval. Než se stačil vzpamatovat, přitáhla si ho teta Daniela, jež u nich zrovna byla na návštěvě, na klín.

„On je totiž Kuřásek a Kutilka,“ omlouval se pan Rus, „a jako na potvoru se nám ta naše bedýnka odroučela...“

Alence nabídli židli, na které ještě před chvílí seděl Matěj. Dosud po něm byla teplá, ta židle. Matěj dřepěl na tetě úplně ztuhle a v jakémisi sedavém pozoru. Hleděl na obrazovku a bál se pohnout, ale už za maličkou chvíli se začal ošívát. Jenže teta Daniela ho na sobě všelijak připlácávala rukama a hladila ho po zrudlé hlavě, čímž se snažila dosáhnout toho, aby se nevrátil.

Matěj se pokoušel přiblížit své bledé rty k jejímu uchu a divoce přitom koulel očima. Nakonec se mu přece jen podařilo jí něco pošeptat.

„A copak by ses nevyčural!“ zaburácelo místností.
„Jen se hezky vyčurej, andíčku!“

Teta uvolnila své laskavé sevření a Matěj sjel mezi jejími obrovskými stehny po sukni dolů jako na nějakém hasičském cvičení. Žuchl zadkem o koberec a odplížil se z pokoje s jediným přáním – nebýt.

Kdepak, tetě Daniele se vůbec nevyplácelo něco šeptat.

■ Teta s oblibou brávala Matěje na nedělní procházky. Chodívali spolu většinou na Pražský hrad. Jakkoli Matěj odjakživa toužil potkat soudruha presidenta, ve chvílích, kdy se tu procházel s tetou, se prakticky v jednom kuse modlil, aby k tomu nedošlo, protože se bál, že by mohla po nejvyšší hlavě státu třeba plivnout nebo jí dát rovnou pár facek.

Teta se kolébávala po nádvořích tak důstojným způsobem, že i slavnostní pochod Hradní stráže vedle ní vyzníval matně až vyblitě. Pevně přitom svírala Matějovu dlaň a vzrušeným hlasem volala: „Tys pravým potomkem českých králů!“, až se lidé kolem nich zmatečně zastavovali. Jejím nejoblíbenějším politikem byl mimo veškerou diskusi Jan Masaryk a Matěj si dlouho myslel, že ho musela znát osobně, protože o něm nikdy nemluvila jinak než jako o Honzovi.

„Já vím, že ty parchanti Honzu sprostě zavraždili!“ vzlykala hlasitě a prodírala se davem vyděšených návštěvníků Hradu.

Když doma teta Daniela mluvila s babičkou Irenou o politice a nechtěla, aby Matějův tatínek nebo strýček Míla nebo kdokoliv jiný rozuměl, přecházela do francouzštiny. Většinou to bylo dost legrační. Vypadalo to přibližně takto:

„Myslím si, že cela ta komunistická lůza“ – přichází Matějův tatínek nebo strýček Míla nebo kdokoliv – „nemůže zůstat u moci déle než pár let“ (francouzsky). „A když říkám pár let“ (francouzsky) – někdo, kdo prošel kolem, odchází – „tak to jim dávám ještě moc.“

Když se jí Matěj o několik roků později s hanbou přiznal, že vstoupil do Pionýra, krátce se zamyslela a řekla: „Dobrá, Matěji, tvým prvořadým úkolem bude rozložit tuto organizaci zevnitř.“

Teta Daniela nenáviděla Sovětský svaz tak důkladně, že mu nevěřila ani toho Gagarina. Tvrdila, že to celé nahráli v nějaké studiu Bratři v triku. Jediné, o čem by byla ochotná v tomto případě diskutovat, byla otázka, zda k tomu účelu použili marionetu čili loutku vedenou shora, nebo prachsprostého maňáska. Zkrátka a dobře, když říkala Gagarin, znělo to spíš jako „Cha, cha, cha!“ Nepřiznala mu ani věci tak evidentní jako jeho sympatický úsměv, o kterém strýček Míla jednou prohlásil, že je „po chruščovsku nakažlivý“, čímž ji donutil přejít na pár minut do francouzštiny.

Babička Irena měla Gagarina celkem ráda. Ne že by mu říkala Jurij Alexejevič, jako to dělal strýček Míla, ale líbilo se jí, že je mladý, a to, že je Rus, ji nijak nepobuřovalo, protože to byl Puškin taky.

„Někdo klepe,“ řekla jednou Matějova maminka a zadívala se ke dveřím.

„Tak, ať klepe,“ zahuhňal tatínek, protože měl plnou pusku smaženého květáku. Teprve když se s ním vypořádal, dodal: „A kromě toho máme zvonek, tak ať si zazvoní. Já na nějaké ťuk ťuk neslyším!“ rozčilil se.

Matěj věděl, proč tatínek reaguje tak podrážděně.